

Co koncil přinesl a co zůstalo

Peter Neuner

V rámci oslav 50. výročí II. vatikánského koncilu položil papež František otázku, zda církev skutečně udělala vše, „co nám Duch svatý v koncilu řekl?“ A hned také odpověděl: „Ne, naopak: slavíme jubileum a zdá se, že stavíme koncilu pomník, ale takový, který není nepohodlný, který nás neruší. My se nechceme měnit.“¹ Co koncil přinesl, co zůstalo? Papež Jan XXIII. dal koncilu úkol *aggiornamenta*, „zaktualizování“, církve. Ve svém projevu na zahájení koncilu se obrátil proti lidem,

kteří jsou sice plni horlivosti, avšak nejsou právě nadáni smyslem pro diferenciaci a taktem. V nedávné minulosti až po současnost vnímají pouze nešvary a chybné postupy. Říkají, že naše doba se ve srovnání s minulostí vyvinula jen k horšímu. Dělají, jakoby se z minulosti ničemu nenaučili, a ona je přece mistrnou učitelkou života... Musíme oponovat těmto prorokům, kteří předpovídají jen neštěstí, jako kdyby byl bezprostředně před námi konec světa. V současné situaci jsme vedeni Boží prozřetelností k postupnému novému uspořádání lidských vztahů.²

1. ODVÁŽNÝ NOVÝ ZAČÁTEK

Tento koncil byl skutečně odvážným počinem. Mohlo to totiž také vést k tomu, že by se církev na dlouhou dobu uzavřela do duchovního ghetta. Je známo, že papež Jan XXIII. ohlásil koncil, aniž by mu zadal konkrétní téma. Spíše byli biskupové a některé katolické instituce dotazováni, co by tento koncil měl projednat. Shromáždění a uspořádání těchto návrhů bylo v rukou přípravných komisí, které byly do značné míry řízeny římskou kurií. Tam nebyli koncilem vůbec nadšeni. Něco takového může přinést jen neklid, a to je to poslední, co by si byli přáli. Mnoho členů komisí bylo přesvědčeno, že církev, její učení a teologie v oficiálním závazném systému nauky dosáhly konečného bodu celé-

¹ Paul M. ZULEHNER, *Mitgift: Autobiografisches anderer Art*, Ostfildern: Patmos Verlag, 2014, s. 36.

² Ludwig KAUFMANN – Nikolaus KLEIN, *Johannes XXIII.: Prophetie im Vermächtnis*, Fribourg: Exodius, 1990, s. 125 f.

ho vývoje. Nyní by podle nich nemohlo dojít k dalšímu vývoji, protože žádné zlepšení už by nebylo možné. Následně zahrnuli návrhy z celého světa do přísně konzervativního systému, který chtěl dochované učení zároveň potvrdit pro všechny časy. Jejich pozice byla taková, že jakákoliv změna není možná, protože by odporovala autoritě zjevení a církvi. Komise připravily pro koncil 72 textů a byly přesvědčeny, že tím budou vyřešeny všechny případné vzniklé problémy.

Kardinál Lehmann informuje o tom, že otec Tromp, pravá ruka konzervativního kardinála Ottavianiho, předpověděl, že koncil se brzy skončí, v zásadě je už všechno hotovo a biskupové nemohou jinak než předložené texty přijmout. To že odpovídá pojetí katolické církve a postavení papeže. Kritika, nebo dokonce změny v předlohách prý biskupům v žádném případě nepřísluší. Nejpozději o Vánocích, podle patera Trompa, koncil skončí a biskupové budou zase ve svých diecézích.

Oproti těmto očekáváním jednal koncil po tři roky a tyto tři roky přinesly hluboká nová zvažování. Z textů přípravných komisí přitom nezbylo téměř nic. Ještě půl roku před začátkem koncilu naléhavě žádali oba němečtí kardinálové Frings (Kolín) a Döpfner (Mnichov) papeže, aby koncil odložil. Předlohy textů byly podle nich tak špatné, že by koncil na takovém podkladě nemohl pracovat, je prý zapotřebí vypracovat předlohy nové. Také teologové měli ve své většině velké obavy, co z toho vzejde. Příkladem je zde Karel Rahner, který jel na koncil jako peritus s vůlí zabránit tomu, čemu se ještě zabránit dalo. Chtěl přitom, jak napsal, zabránit tomu nejhoršímu.

A pak bylo všechno jinak. Koncil si dokázal vybojovat svoji svobodu. Určující bylo, že koncilní otcové odmítli návrhy římské kurie na složení komisí. Intervence kardinálů Liénarta (Lille) a Fringse (Kolín) prosadila, že biskupové sami mohli určovat členy těchto komisí. To bylo personální rozhodnutí s velkými následky. Každopádně bylo na konci první periody zasedání, v prosinci 1962, všech 72 předloh, jak byly uvedeny, buď odmítnuty, nebo staženy. Pouze jediné schéma k liturgické konstituci bylo podle koncilu možné vylepšit, všechna ostatní schémata se jevila jako zcela nepoužitelná a byla nahrazena texty, které byly vypracovány až v průběhu koncilu. Rozhodující byla kontroverze o konstituci o Božím zjevení, která hned v prvních týdnech koncilu rozvášnila zúčastněné.

2. NĚKTERÁ NOVÁ POJETÍ V KONCILNÍCH DOKUMENTECH

2.1 *Konstituce o Božím zjevení*

Práce na věroučné konstituci o Božím zjevení prostupuje koncil ve všech čtyřech periodách zasedání. Výchozím bodem byl text, připravený kurií, ke dvěma zdrojům zjevení, které jsou podle této představy obsaženy z části v Písmu, z části v tradici. Kromě toho potvrzovalo toto schéma neomylnost Písma ve všech duchovních a světských věcech a zavrhovalo historicko-kritickou metodu. Toto schéma lpělo na extrémně konzervativní exegezi Písma, jeho autoři chtěli všechna pojetí biblické hermeneutiky, jak se prosadila v 19. a 20. století ve vědecké exegezi a jak byla do značné míry přijata v evangelické teologii, definitivně odmítnout jako neslučitelná s katolickou vírou. Josef Ratzinger soudil ve svém komentáři ke koncilu, že kdyby byl býval tento text přijat, znamenalo by to takovou zátěž pro teologii a ekumenu, která by „zřejmě byla ještě mohutnější než všechny potíže, které vyplynuly z jednostrannosti antimodernistických odsouzení.“³ Nemohlo tomu být jinak, než že tento návrh narazil na masivní kritiku a nikdy by nebyl získal většinu koncilních otců. Avšak tak rychle se autoři nevzdali. Oni sami podali žádost, aby byl tento text odmítnut. To byl trik, protože podle jednacího řádu koncilu by bylo pro odmítnutí zapotřebí dvoutřetinové většiny, té však velmi těsně nebylo dosaženo. Tím byl text přijat jako podklad pro diskusi a pak už bylo možné jen vybroušení detailů. V této krajně vzrušené situaci nechal papež Jan XXIII. ještě v listopadu 1962 návrh stáhnout a současně dosadil smíšenou komisi pod vedením kardinálů Ottavianiho a Bey, prezidenta sekretariátu pro jednotu křesťanů. Tato komise měla vypracovat nový text. Tento výsledek přinesl průlom, nyní už neplatily kurií připravené texty za nedotknutelné, byly otevřeně kritizovány a potom zcela zamítnuty.

Rahner byl členem této komise a spolu s Josephem Ratzingerem vypracoval text k otázce Božího zjevení a tradice, který byl později zveřejněn knižně. Koncil na jeho precizaci pracoval až do svého závěrečného zasedání. Nezůstalo u tohoto pojetí, především názory francouzských teologů získaly na vážnosti. Avšak zásadní výpověď, že tradice není

³ *Lexikon für Theologie und Kirche: Das Zweite Vatikanische Konzil*, II, Freiburg im Breisgau: Herder, s. 500.

druhým zdrojem zjevení, mimo Písmo a nezávisle na Písmu, ale že tradice je mnohem spíše sama církev v živém předávání svého původu, ve sdělování toho, co je a v co věří, přejala pojetí Rahnera a Ratzingera.

A dále, historicko-kritická metoda, na které se rozhořela krize modernismu, byla exegetům v tomto dokumentu uložena jako povinnost.

Abychom totiž správně pochopili, co chtěl autor posvátného textu písemně vyjádřit, je třeba pozorně přihlížet k tehdejší vžitým způsobům myšlení, řeči a vyprávění, jaké byly běžné v jeho době, i ke způsobům, kterých se tehdy obvykle užívalo při vzájemném styku mezi lidmi. (*Dei verbum* 12)

Těmito dvěma rozhodnutími ohledně chápání Božího zjevení skončila epocha antimodernismu, kterým byla silně ovlivňována církev v první polovině 20. století.

2.2 Konstituce o církvi

Rozhodující nasměrování přinesla konstituce o církvi, *Lumen gentium*. Připravený text církev pojal zcela v původním smyslu jejich úřadů a struktur. Autoři vycházeli z toho, že poté, co I. vatikánský koncil 1869–70 definoval dogmata o papeži, jeho univerzálním primátu a jeho neomylnosti, by měl být nyní biskupský úřad stanoven jako Boží zařízení a měl by být pro církev zakotven konstitučně. Papežská dogmata se neměla v žádném případě odvolávat, spíše však měla být doplněna výpověďmi o biskupském úřadu, jeho Božím zřízením a jemu propůjčené plné moci v církvi. Zásadní rozhodnutí, vnímat církev z hlediska jejích úřadů, zůstalo nezměněno.

Tento výchozí bod v nahlížení na církev koncil zásadně změnil. Výpověďmi o úřadech církve byly předřazeny dvě kapitoly: církev jako tajemství a církev jako Boží lid. Obrat „církev jako tajemství“ neříká, že by církev byla skutečností, která se vymyká lidskému poznání, že by byla povznesena nad chyby a slabosti. Zcela naopak: Církev není jen institucí, která je strukturována právem, autoritou a mocí, nýbrž je založena na vůli Boží pro lidstvo. Viditelná, společensky uspořádaná církev není jednoduše identická s církví Ježíše Krista, je mnohem větší a rozsáhlejší. Hned v prvním článku *Lumen gentium* se přímo jako definice říká:

Církev je totiž v Kristu jakoby svátost neboli znamení a nástroj vnitřního spojení s Bohem a jednoty celého lidstva. (LG 1)

Podle definice svátosti je církev viditelným znamením neviditelné milosti. Církev jako viditelné, lidmi tvořené společenství, jako instituce, je znamením laskavé náklonnosti Boží k lidem. Avšak tato láska patří všem, nejen členům katolické církve. Instituce a právo neopisují hranice církve. Církev a skrze ni zprostředkovávaná spása spíše sahají za všechny institucionální hranice. Církev je dynamická skutečnost, která má dosvědčovat Božího Ducha, který vane, kam chce.

V uplynulých desetiletích bylo slovo o svátostnosti církve nezřídka interpretováno tak, jak to koncil nezamýšlel. Přitom bylo z této formulace vyvozováno, že církev jako mysterium je zproštěna kritiky a lidského vědění jakožto základní svátost či prásvátost, že je vůči ní přiměřené jen mlčící uctívání. Tak to ovšem koncil nechápal. Spíše by měla slova o církvi jako svátosti otevřít možnost brát v úvahu i chyby a slabosti církve, označit hříchy a rozloučit se s apologetickými triky, které nakonec stejně nejsou přesvědčivé. Jako svátost nemůže Boží dílo uskutečňovat a zpřítomňovat v žádném případě jen jako svatá a čistě zářící církev. I špinavou vodou se dá platně křtít. Kdekoliv církev uskutečňuje svůj vnitřní život ve svědectví, bohoslužbě a diakonii, tam se neuskutečňuje jen lidské dílo, nýbrž tam působí Bůh sám a dává nám nezlomně svou spásu. Církev je znamením pro jednotu s Bohem a pro jednotu lidstva. Bůh ale působí i mimo její hranice a působil i dříve, než ustanovená církev vstoupila do dějin. Takovéto hledisko ruší církevní triumfalismus, církev se stává otevřenou pro jiné církve, pro náboženství, pro svět. Není tady jen kvůli sobě, nýbrž proto, aby jim sloužila a svědčila o spáse, která v nich působí.

Konstutce o církvi zvláště překonala identifikaci církve s hierarchií. Ještě než se *Lumen gentium* dostává ke stati o úřadech, předchází tomu kapitola o církvi jako Božím lidu. V něm jsou si všichni rovni, všichni mají tutéž důstojnost jako pokřtění a mají bezprostřední přístup k Bohu. Úřady, o kterých mluví konstutce o církvi od třetí kapitoly, jsou chápány jako služba Božímu lidu, jsou tu kvůli tomuto úkolu a musí být takto Božím lidem viděny a interpretovány. Klerikalismu, který vnímá církev jako úřad, uzavřel koncil cestu. To je obzvlášť zřejmé v kapitole o laicích, o kterých se říká, že mají „účast na vlastním spásném poslání církve. Křtem a břimováním sám Pán pověřuje všechny k tomuto apoštolá-

tu.⁴ Všechno, co je ve druhé kapitole řečeno o Božím lidu, platí stejným způsobem pro členy církve, pro takzvané laiky, stejně jako pro biskupy, kněze a řádové bratry a sestry.

Tím nechal koncil padnout překonanou představu, že laici jsou „prodlouženou paží biskupů“, jak to chápali papežové Pius XI. a Pius XII. Klerikalistické tendence chtěl koncil překonat. Laici se považují za subjekt církve, ne už jen pouze za objekt pastorače. Je jasné, že tato změna by měla mít v dohledu dalekosáhlé důsledky.

2.3 Pastorální konstituce

V pastorální konstituci „O církvi v dnešním světě“ se definuje církev ve svém vztahu ke světu, k jeho „radosti a naději, smutku a úzkosti“.⁵ Církev se už neviděla, jak tomu bylo dříve, jako *societas perfecta*, nezávisle na otázkách světa a výzev společnosti, nýbrž určitě skrze svou provázanost se světem a jeho dějinami, na kterých měla sama podíl. Nelze ji chápat jako samu v sobě, ale tak, že má v tomto světě splňovat úkol a ten určuje její identitu. Tato služba přitom neplatí nějakému abstraktnímu světu, nýbrž, jak se uvádí v titulu pastorální konstituce, „dnešnímu světu“, je přitom historicky podmíněná a konkrétní, je podřízena času s jeho proměnami a ovlivňována různými kulturními danostmi. Takto se dívat na církev je neslučitelné s představami antimodernismu. Konečně je v encyklice proti modernismu uvedeno, že představa vývoje církve a jejího učení je prý podstatou modernismu.

2.4 Náboženská svoboda

Zřetelně nové smýšlení projevila koncil v otázce náboženské svobody. Teoretické zdůvodnění pro její dřívější odmítání je nejlépe shrnuto ve slovech, která jsou připisována francouzskému vůdci katolíků Louisi Veuillotovi. V 19. století prý proti svým liberálním odpůrcům zvolal:

⁴ *Lumen gentium* 33.

⁵ Tolik úvodní slova „Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě“.

V menšině požadujeme pro nás svobodu podle vašich principů; ve většině vám odmítáme dát svobodu podle našich principů.⁶

Po dlouhou dobu platilo za oficiální církevní učení toto: Kde jsou katolíci v nějaké společnosti v menšině, musí jim stát poskytovat stejná práva jako všem ostatním náboženstvím. To vyžaduje spravedlnost a přirozený zákon. Pokud jsou však katolíci ve většině, pak platí, že blud nemá žádná práva, nýbrž pouze pravda, a že stát má bludná náboženství potlačovat. K tomu je prý zavázán Božím přikázáním vůči pravdě. Když v předvečer II. vatikánského koncilu upozornil kardinál Ottaviani na to, že se zde měří dvojím metrem, dostalo se mu odpovědi:

Skutečně, je třeba používat dvojího metru a závaží, to jedno je pro pravdu, to druhé pro blud.⁷

Ottaviani zde shrnul dlouhou církevní tradici. Katolická církev těžko snášela požadavek tolerance a svobody náboženství.

V prohlášení koncilu o náboženské svobodě s programovými počátečními slovy *Dignitatis humanae* („důstojnost lidské osoby“) se tato představa hluboce proměnila. Zde se už neptáme po právu pravdy a bezprávi bludu, nositelem práva je zde spíše osoba jako taková. Nepožaduje se fiktivní právo pravdy, nýbrž skutečná a nezaměnitelná práva osob. Koncil prohlašuje, že „že právo na náboženskou svobodu je skutečně založeno na důstojnosti lidské osoby, jak nám ji dává poznat i zjevené Boží slovo i sám rozum.“ Je jisté, že člověk je povinen hledat pravdu. Avšak jeho právo na náboženskou svobodu nezáleží na úspěchu těchto snah, ale na chápání pravdy. Neboť toto právo „tedy nevyplývá ze subjektivní dispozice osoby, nýbrž ze samé její přirozenosti.“ Z toho vyplývá pro koncil důsledek:

Proto právo na tuto svobodu patří i těm, kdo neplní povinnost hledat pravdu a přidržet se jí. Jejím uplatňování se nesmí bránit, pokud se zachovává spravedlivý veřejný řád. (DH 2)

⁶ Max PRIBILLA, „Dogmatische Intoleranz und bürgerliche Toleranz,“ *Stimmen der Zeit* 144 (1948/49), viz také Heinrich LUTZ (ed.), *Zur Geschichte der Toleranz und Religionsfreiheit*, Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1977, s.105.

⁷ Viz Ernst-Wolfgang BÖCKENFÖRDE, „Einleitung zur Erklärung über die Religionsfreiheit,“ in LUTZ (ed.), *Zur Geschichte der Toleranz und Religionsfreiheit*, s. 403.

Je zřejmé, že se zde jedná o průlom v tradici učení 19. a raného 20. století. Není náhodou, že arcibiskup Lefebvre odmítl dát tomuto dokumentu svůj souhlas.

2.5 Dekret o ekumenismu

V dekretu o ekumenismu jsou křesťanská vyznání hodnocena jako církve, případně jako „církve a církevní společenství“, a jsou označována za „prostředek spásy“, jejich členům „proto právem náleží čestné označení křesťanů a synové katolické církve je oprávněně uznávají za bratry v Pánu“ (*Unitatis redintegratio* 3). V dekretu o nekřesťanských náboženstvích se říká, že „katolická církev neodmítá nic, co je v těchto náboženstvích pravdivé a svaté“ (*Nostra aetate* 2), a vyzývá křesťany k dialogu s nimi. Zvláště úzké spojení zdůrazňuje koncil s Židy. Proto „nesmějí být Židé označováni ani za zavržené Bohem ani za prokleté, jako kdyby to vysvívalo ze svatého Písma.“ A koncil odsuzuje „všechnu nenávist, pronásledování a projevy antisemitismu, jimiž se kdykoli a kdokoli obrátil proti Židům“ (NA 4). Není sporu o tom, že toto byly nové a dosud nezvyklé tóny.

2.6 Konstituce o liturgii

Novinkou koncilu, která nejjasněji bije do očí, je reforma liturgie. Pronikavé koncilní změny jsou spatřovány nejvíce v připuštění mateřské řeči a v dalekosáhlém vymizení latiny. Domnívám se, že neprávem. Koncil chtěl, aby se bral vážně poznatek, že bohoslužba je slavením celého lidu Božího, nejen kněze, který pro obec přináší oběť mše svaté. Subjektem liturgie je samotná obec. Obec jako celek, ke kterému patří také kněz, slaví bohoslužbu. Proto se celebrant obrací čelem k lidu, který tak může být zapojen do děje, proto ta otevřenost národnímu jazyku, proto úsilí o průhlednost a srozumitelnost. Latina je přitom jen vedlejší věcí.

3. KE SPRÁVNÉ INTERPRETACI KONCILU

O otázce správné interpretace koncilu se v současné době, 50 let po koncilu, vedou prudké spory. Na jedné straně se dnes zastává teze, že je třeba koncil interpretovat na základě dřívějších koncilů a papežských dokumentů 19. a raného 20. století. Koncil prý průběžně dále rozvíjel předávané poselství a pouze silněji zdůrazňoval některé body, které sice již i před tím byly v oficiálním učení, avšak stály spíše v pozadí. V zásadě není žádný důvod 50 let po koncilu slavit a pořádat vlastní akce a konference. Vždyť se nakonec vlastně nic nezměnilo a tradice neporušeně dále pokračuje.

Opačná pozice říká, že koncil přinesl nová pojetí a že ukončil periodu odsudků církevního úřadu vůči novověku a jejímu duchovnímu a vědeckému vývoji, tedy periodu antimodernismu. Kvůli tomuto novému vývoji se koncil konal, k pokračování v překonané formě církve prý nebyl žádný koncil zapotřebí. Koncil je třeba vidět z hlediska těchto nových pojetí.

Je zjevné, že texty koncilu je možné číst a interpretovat rozdílně. Patří ke konstantám církevních dějin, že koncily nepodávají rozhodnutí většiny, ale že usilují o konsensus. Tomu nestojí v cestě jednotlivé oponující hlasy. Avšak bylo vyloučeno, aby zhruba třetina církevních otců nějaké rozhodnutí odmítala. V tom případě by dané rozhodnutí nebylo přijato a rozdílné pozice by měly v církvi své právo. Vždyť je také zřejmé, že 51 % v žádném případě nemusí mít pravdu vůči 49 %. Takto lze postupovat při hlasování o konkrétních rozhodnutích ohledně jednání, avšak u výpovědí, které si činí nárok na pravdu, by to bylo nepřijatelné. Vždyť i v politické oblasti, jako jsou např. zásady ústavy nebo lidská práva, rozhodnutí nejsou v žádném případě přijímána a měněna prostou většinou, ale zakládají se na kvalifikované většině či na konsensu společnosti.

Koncil zacházel se svou konzervativně smýšlející menšinou tak starostlivě, jak ještě žádný koncil v dějinách církve. Především papež Pavel VI. udělal vše pro to, aby umožnil souhlas i těm, kteří v nových pojetích viděli porušení tradice křesťanského poselství. I ti měli být zapojeni. Aby to umožnil, přijal koncil kromě uvedených nových pojetí i formule, které jsou s nimi v napětí. Kompromisu, o který se snažili, bylo nezřídka dosaženo tak, že byly vedle sebe postaveny jednotlivé pozice, které sotva mohou být spolu usmířeny. Tak mohl souhlasit každý, často zřejmě v naději, že se po koncilu prosadí jeho interpretace. Závěrečná

hlasování všech dokumentů pak skutečně dosáhla souhlasu mezi 96 % a 99 %. To, že vzhledem k značným kontroverzím na začátku koncilu bylo toto umožněno, je možná nejpodivuhodnějším faktem II. vatikánského koncilu.

Ve zpětném pohledu na koncil lze dnes sotva popřít, že konzervativní síly, které ovlivňovaly vatikánské úřady, se po koncilu pokusily reagoval nadále tak, jako kdyby se koncil nikdy nebyl konal. Odvolávaly se na pasáže textu, které byly připojeny, aby se umožnil souhlas menšiny, a horlivě je citovaly, zatímco hrozilo, že závažná nová pojetí klesnou do zapomnění. Doufejme, že papež František má dost síly, aby se postavil proti tomuto dílčímu nepřijetí koncilu.

Klíč ke správnému chápání koncilních textů by mohla poskytnout „Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě“. Tomuto textu se mnohdy vyčítalo, že není vyzrálý, že je často jednostranný, časově podmíněný. To je docela možné. Ale snad je právě toto jeho silou. Koncil se odvážil držet se konkrétní situace, a sice „radosti a naděje, smutku a úzkosti lidí naší doby“ (GS 1), a chápat je jako své „radosti a naděje, smutky a úzkosti“. V tomto dokumentu se každopádně nehlásaly nadčasové pravdy, ale uvedly se konkrétní problémy doby a z křesťanské zodpovědnosti se na ně hledala odpověď.

Bylo odvážným rozhodnutím, že koncil tento text označil jako *konstituci*. V konstitucích formulují státy své ústavy, v církvi se dříve vydávala v konstitucích dogmata a dogmaticky závazné výpovědi. Dokumenty označované jako konstituce požívají mezi všemi církevními dokumenty nejvyšší autoritu. Nyní tedy koncil nazval konstitucí text, ve kterém se církev představuje ve svém vztahu k dnešnímu světu, a tím i k historicky se měnící společnosti.⁸

Tím bylo formulováno sebechápání církve, které se definuje ve vztahu k tomuto světu a jeho historicky se měnícím výzvám. To je bezpochyby nové pojetí, které zde bylo tematizováno a ovlivnilo koncil jako celek. Pokud něco můžeme označit jako duch koncilu, pak je to právě toto. Vydat *Gaudium et spes* jako konstituci znamenalo skončit s chápáním církve, které považovalo církev za *societas perfecta* mimo svět a dějiny a nezávis-

⁸ K tomu srov. Hans-Joachim SANDER, „Theologischer Kommentar zur Pastoralkonstitution über die Kirche in der Welt von heute *Gaudium et spes*,“ in Peter HÜNERMANN – Bernd Jochen HILBERATH (ed.), *Herders theologischer Kommentar zum Zweiten Vatikanischen Konzil*, sv. 4, Freiburg: Herder, 2005, s. 674–691 (se zvláštním příspěvkem, jehož autorem je Marie-Dominique Chenu, s. 689); s. 704–710.

lou na změnách a odsuzovalo jako ztělesnění modernismu uvažování o proměnlivosti jejího řádu a vývoje jejího učení.⁹ Církev se v koncilu definuje s dogmatickou závazností ve svém vztahu ke světu, nikoliv pouze k ideálně představovanému světu, nýbrž ke světu, se kterým se fakticky setkává, s jeho úspěchy a nadějemi, ale také s jeho nedokonalostí a křehkostí. Církev neexistuje sama v sobě, ale má plnit službu v nových a rozdílných kulturních danostech. „Znamení času“ se stávají zdrojem pro církevní učení a křesťanské poselství. To je to, co papež Jan XXIII. chtěl vyjádřit slovem „pastorální“.

Z toho pro dnešní dobu plyne, že církev nesmí zůstat u odpovědi, které formuloval koncil již před 50 lety, ale má se stejnou odvahou a svobodou, kterou se vyznačoval II. vatikánský koncil, naslouchat zkušenostem a otázkám lidí a vykládat je ve světle Ježíšova poselství. V tom spočívá strukturální výzva koncilu, která v zásadě nikdy nemůže být splněna. To se mi zdá být hlavním výtěžkem koncilu, který musí být dnes chráněn proti odchylným interpretacím, stejně jako proti extrémně tradicionalistickým proudům, které chtějí vidět v koncilu rozchod církve se závazným poselstvím.

Především však dnes stojíme před úkolem převádět možnosti, které koncil otevřel, do církevní praxe. To se do značné míry ještě neděje. Spíše má člověk dojem, že se zodpovědní nositelé rozhodnutí v církvi přímo zalekli odvahy koncilních otců a že dělají všechno pro to, aby ten skok dopředu, který papež Jan XXIII. požadoval ve svém zahajovacím projevu, zbrzdili, nebo ho dokonce obrátili zpět. V oblasti synodálních struktur a tím spoluzodpovědnosti všech, v utváření liturgie, zvláště v zapojování laiků jako součástí Božího lidu do rozhodování církve, ještě zdaleka nejsou vyčerpány všechny možnosti, které koncil otevřel. Oslavy u příležitosti 50 let po II. vatikánském koncilu by měly být podnětem k důkladné změně smýšlení.

⁹ Viz též Peter NEUNER, *Der Streit um den katholischen Modernismus*, Frankfurt: Verlag der Weltreligionen im Insel Verlag, 2009, s. 153.

What Did the Council Bring and What Has Remained

Keywords: Vatican II; Lumen Gentium; The People of God; Ecclesiology; the Pope; Religious Freedom; Ecumenism.

Abstract: As part of the celebration of the 50th anniversary of the Second Council, Pope Francis asked whether the Church had really done everything “which the Holy Spirit told us in the council?” And he replied: “No, on the contrary: we celebrate our anniversary and it seems that we are building a monument to the Council, but one which is not uncomfortable, which does not disturb us. We do not want to change ourselves.” What did the Council bring and what has remained?

Prof. em. Dr. Peter Neuner
Ludwig-Maximilians-Universität
Katholisch-Theologische Fakultät
Lehrstuhl für Dogmatik
und Ökumenische Theologie
Geschwister-Scholl-Platz 1
D-80539 München
Peter.Neuner@lrz.uni-muenchen.de